

eration and personal development. The state of research on the problem by Ukrainian and foreign scientists was considered, and the analysis of regulations was carried out.

The features of the educational process in institutions of professional education are described. Digital technologies and tools to ensure continuous access to information, communication and increase the effectiveness of education are actively implemented. The challenges of digitalization in institutions of professional education are identified, in particular, the readiness of a teacher for the digital transformation of the educational process, the level of mastery of digital technologies, and the ability to use them thoroughly at all levels of education in all subject areas. The essence of the concept of digital competence, the formation and improvement of which is the result of providing educational services and a step towards further education for personal development and improvement of acquired competencies, is considered.

Digital transformation has a direct impact on the activities of participants in the educational process. The effect on teaching and learning using the SAMR model, which includes four levels, is described. The stages of integration of digital technologies into the educational process are characterized and examples of the use of digital technologies at each level are given.

Conclusions are formulated regarding the role of digital transformation in ensuring high-quality education and equal opportunities for students. The trends of further research for the development of effective ways of introducing digital tools, and optimizing training in institutions of professional education have been determined.

**Key words:** digital transformation, digitalization, digital technologies, digital competence, educational process, student-centred learning, SAMR model, institutions of professional education.

УДК 373.5.016:811.111/.091.279.5

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.31>

Фаненитель Н. В., Гамрецька Г. С.

## ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО УМІННЯ ЧИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗНО З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Система зовнішнього незалежного оцінювання в Україні як засіб підвищення якості середньої та вищої освіти та вагомий фактор у боротьбі з корупцією формується за підтримки міжнародних і громадських організацій з 2004 року. Зусилля, яких докладають для популяризації англійської мови в нашій державі, пов'язані з тим, що економічний розвиток країн великою мірою залежить від знання мови міжнародного спілкування. До зухвалого вторгнення держави-терориста на нашу територію, розпочатого у лютому 2022 року, англійську мову планували включити до переліку обов'язкових предметів ЗНО з 2023 року. Проте, повномасштабна російська агресія змусила змінити формат зовнішнього незалежного оцінювання. Уже два роки поспіль проведення ЗНО є неможливим, тому його замінено на національний мультипредметний тест. НМТ – комп'ютерний онлайн-тест, що складається з трьох блоків: українська мова, математика та історія України. Англійська мова є одним із предметів за вибором. Стаття присвячена формуванню в старшокласників мовленнєвих вмінь, необхідних для виконання завдань з читання на ЗНО. Зокрема, визначено стратегії читання, які слід застосовувати з різними типами завдань (ознайомлювальне читання – *skimming*, швидке читання тексту для пошуку конкретно інформації – *scanning*, повільне ретельне читання для отримання докладно інформації – *careful reading*; окреслено форми роботи із учнями (групова та індивідуальна); запропоновано відповідні навчальні ресурси (автентичні підручники, онлайн-курси, відео уроки, блоги, інтернет-сайти, мобільні додатки тощо). Зроблено висновок про те, що ефективність складання ЗНО з англійської мови, як і більшості стандартизованих тестів, з одного боку, залежить від обізнаності випускників шкіл зі стратегіями виконання різних типів завдань, з форматом і часовими обмеженнями тесту тощо, а з іншого, – від володіння ними усіма видами мовленнєвої діяльності на рівні B1 або B2.

**Ключові слова:** зовнішнє незалежне оцінювання, стратегії читання, типи завдань з читання, робота в групі, індивідуальна підготовка, інтернет-ресурси.

Запровадження зовнішнього залежного оцінювання з англійської мови підняло питання розробки дієвої системи підготовки випускників шкіл до тестування. Якісна підготовка до ЗНО з англійської мови передбачає, з одного боку, оволодіння учнями усіма видами мовленнєвої діяльності на рівні B1 або B2 (Intermediate та Upper Intermediate), а з іншого – формування механізмів усвідомлення учнями стратегій виконання різні типів стандартизованих завдань та формування алгоритму цього виконання [1, с. 3].

Питання організаційно-педагогічних засад підготовки здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання перебуває а початковому етапі дослідження у вітчизняній науці. Проте, такі українські дослідники, як Мартинюк А., Набокова І., Сverdлова І., Сурадейкіна, Т., Сапожник, І., Гнатковська, Петрова Л. [1; 2] вже активно працюють над цією проблемою. Як виявив аналіз лігво-дидактичної літератури, деякі автори вважають письмо одним з найскладніших видів мовленнєвої діяльності, який вимагає більше, ніж просто хорошого знання мови. Відтак, під час підготовки до ЗНО з англійської мови найбільш проблемним, на їхню думку, є написання відкритої частини тексту. До найбільш важких завдань дослідники відносять

також завдання з аудіювання, пояснюючи це важкістю сприймання на слух текстів у певному темпі і з особливостями вимови, характерними для носіїв мовлення. Практично відсутні у вітчизняному науковому дискурсі будь-які розробки з питання методів та технологій, які забезпечують формування в старшокласників рецептивних навичок, необхідних для виконання завдань із читанням. Це актуалізує важливість розгляду окресленої проблеми у цій статті.

**Метою статті** є визначення змісту та опис технологій і засобів формуванням навичок роботи з різними типами завдань з читання під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Нормативно-правовою базою зовнішнього незалежного оцінювання є закони України у сфері освіти, постанови кабінету міністрів України, накази міністерства освіти і науки України, накази українського центру оцінювання якості освіти, чинний Державний стандарт базової середньої освіти та програма ЗНО з певних навчальних предметів. Об'єктами контролю є розуміння мови на слух (аудіювання), читання і письмо як комунікативні уміння, а також лексичний і граматичний аспекти іншомовної комунікації [7].

Читання має спільні ознаки з аудіюванням, оскільки обидві навички належать до рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Для успішного виконання завдань як з читання, так і з аудіювання учню необхідно володіти достатнім лексичним запасом, опанувати стратегії та знати алгоритми виконання кожного завдання, постійно працювати із завданнями різного формату з метою розвитку критичного мислення та автоматизації навичок. Різниця між цими двома видами мовленнєвої діяльності полягає у тому, що сприйняття інформації відбувається через різні канали – зоровий та слуховий. Сприйняття на слух потребує вміння ідентифікувати звуки з друкованими формами, а також вміння визначати наголос, розрізняти інтонацію, ритм, мелодику. Відповідно до статистики, кількість людей з візуальним типом інтелекту більша в порівнянні з людьми із слуховим (35% проти 25%). Окреслена специфіка робить завдання з аудіювання дійсно дещо складнішим в порівнянні із завданнями з читання. Однак, завдання ЗНО з англійської мови зорієнтовані саме на спільні риси читання та аудіювання.

Загалом секцію читання в ЗНО складають такі типи завдань, як-от: встановлення відповідності, вибір однієї правильної відповіді, заповнення пропусків. Для успішного виконання цих типів завдань, учням загалом необхідно оволодіти такими стратегіями читання, як-от: ознайомлювальне читання (*skimming*) – швидкий перегляд для розуміння основної ід тексту; швидке читання тексту для пошуку конкретно інформації (*scanning*); повільне ретельне читання для отримання докладно інформації (*careful reading*) – значення окремих слів, частин речення, та самих речень [14].

Завдання на встановлення відповідності між текстом/частинами тексту і твердженням/твердженнями передбачає застосування стратегії *skimming*. Якщо завдання полягає у визначенні основної думки тексту, необхідно наголосити учням, що заголовок – це узагальнення змісту цілого абзацу, а не лише одного з порушених в ньому питань [12, с. 10]. Також варто звернути увагу учнів, що відповідь може міститися як безпосередньо в тексті, так і позначатись лише опосередковано [12, с. 42]. У випадку, коли в тексті немає прямо відповіді а питання, важливо відшукати ключові слова, в ролі яких часто виступають синоніми або перифрази. Відтак, невід'ємним складником вміння встановити відповідність між текстом і твердженням є попереднє лексичне вправлення.

Для виконання завдань з вибором однієї правильної відповіді учні застосовують стратегію *scanning*. Щоб обрати правильний варіант відповіді, учневі необхідно знайти конкретну інформацію, а також здогадатися про значення слова (виразу) за допомогою контексту. Можна запропонувати такий алгоритм дій:

1. Прочитати текст щоб зрозуміти основний зміст.
2. Прочитати питання та варіанти відповідей, підкреслити ключові слова.
3. Зайти в тексті уривок з такими ж ключовими словами, підкреслити слова й фрази, що відповідають питанням.
4. Співвіднести відповідь з одним із варіантів (A/B/C/D). Пам'ятати, що послідовність тестових питань відображає розвиток сюжету тексту.
5. У разі неможливості визначення правильної відповіді діяти методом виключення.

Під час роботи з ключовими словами, особливу увагу учнів слід звернути на заперечні речення, слова з негативним значенням (*never, hardly ever, seldom*), із заперечними суфіксами (*dishonest, unreliable, impatient*). Адже дуже часто сам вони визначають правильність або неправильність твердження [12, с. 8].

Деякі питання у завдання можуть стосуватися хронології подій. У таких випадках слід брати до уваги вік особи в момент конкретно події, прислівники часу (*earlier, afterwards, a few days later*), підрядні речення часу, речення у часі *Past Perfect*, які вказують а те, що певна дія відбулась перед іншою дією в минулому [12, с. 62].

У завданнях а заповнення пропусків у тексті пропонують доповнити абзаци або речення у тексті реченнями або частинами речень, словосполученнями або словами із наведених варіантів. Виконання завдань такого типу вимагає повільного ретельного читання для отримання докладної інформації (*careful reading*). При виконанні завдань на заповнення пропусків слід передовсім уважно прочитати завдання і текст, щоб ознайомитися з його тематикою і структурою. Далі необхідно прочитати речення або фрагменти, подані під текстом. Особливу увагу учнів слід звернути на слова і звороти, які розміщені безпосередньо перед та після пропуску у тексті, такі як особові займенники (*he, she, it*), сполучники (*and, though*) та інші звороти (*however, what is more*). У виборі правильних речень може допомогти і черговість подій, яку також треба брати до уваги.

Метод тестування у навчанні іноземних мов застосовують досить давно. У традиційній шкільній практиці – це в основному підсумкове тестування з метою перевірки рівня сформованості певних мовних навичок, яке загалом мало впливає на сам навчальний процес. У навчанні англійської мови в Новій українській школі – це використання навчального потенціалу тестових завдань на різних етапах уроку для організації формуального оцінювання, поточного контролю, самоконтролю. Важливою є підготовка учнів до виконання різнорівневих тестових завдань із застосуванням інтерактивних форм роботи та онлайн-ресурсів [13].

Кожен учитель, який готує учнів до ЗНО, самостійно складає план підготовки. Стратегій підготовки може бути безліч. Усе залежить від індивідуальних особливостей учня, зокрема його базових знань і слабких місць, періоду підготовки тощо. В контексті навчання англійської мови в ЗЗСО можна виокремити такі форми роботи, як групову та індивідуальну.

До переваг підготовки до ЗНО у групі належить можливість проводити навчання в формі ігор і командних змагань, які мотивують учнів і змушують їх працювати ще активніше, задля отримання перемоги; здорова конкуренція, коли учні свідомо або несвідомо порівнюють себе з тими, хто попереду, та вчатьсся краще; дисципліна, коли школяр розуміє свою відповідальність перед вчителем та іншими учнями; підтримка, яка передбачає спілкування з однолітками перед і після заняття, можливість дізнатися про досвід підготовки інших, разом тренуватися та підтримувати одне одного; атмосфера, коли учні вільно обмінюються думками, дискутують, доводять свою позицію, що дозволяє швидше запам'ятовувати інформацію [9].

Розглянемо підручники, якими можна послуговуватись при підготовці до ЗНО. Якщо йде мова про універсальні підручники, більшість учителів користується підручниками видавництва Oxford University Press, які базуються на сучасних методиках навчання. Зокрема, серію Oxford Exam Trainer B1 і Oxford Exam Trainer B2 було створено спеціально для українських шкіл, а зміст розроблено на основі програми ЗНО з англійської мови. Посібники розраховані на рівні оволодіння англійською мовою B1 і B2. Вони містять велику кількість вправ, спрямованих на систематичне вироблення всіх чотирьох мовних компетентностей – говоріння, письма, читання і аудіювання. Серед усіх завдань, що містяться в підручнику, велика кількість таких, які представлені в НМТ. Однак ними підручники не обмежуються.

Є також зручні у використанні комплекти (підручник + робочий зошит) інших британських видавництв. До прикладу, Grammar and Vocabulary for First Certificate видавництва Longman – це підготовка до тесту на знання англійської FCE, яка ідеально підходить і для ЗНО. А ось Get 200. Exam preparation course for Ukraine видавництва Macmillan – спеціально розроблений для підготовки до ЗНО підручник.

Учням, які обрали індивідуальну траєкторію підготовки варто допомогти із плануванням власної стратегії та пошуком дієвих ресурсів. Так, можна запропонувати записатися на курси підготовки, долучитися до онлайн-курсів [3], систематично переглядати відео уроки, блоги, користуватися сайтами та мобільними додатками для навчання англійської мови загалом та підготовки до ЗНО зокрема. Серед найбільш популярних масових курсів варто виділити такі, як-от: “Готуємось до ЗНО з англійської разом з могилянцями” на платформі Prometheus [4], “Курс: Підготовка до ЗНО з англійської мови” від Освітнього порталу “Академія” [8], онлайн курси підготовки до ЗНО з англійської мови від Мясоєдової С. В., кандидата філологічних наук, доцента кафедри іноземних мов НЮУ ім. Ярослава Мудрого тощо [6]. З-поміж інших інтернет-ресурсів для підготовки до ЗНО варто виокремити сайти British Council, Cambridge, Vseosvita [10; 11; 14] тощо.

На сучасному етапі відбувається активне впровадження мобільних технологій в освітній процес. Для навчання іноземної мови застосування мобільних пристроїв є особливо ефективними завдяки їхній високій інформативності і ємкості матеріалу, забезпеченню мотивації до навчання та його безперервності. Сьогодні існує велика кількість мобільних додатків, які можна використовувати в різних освітніх цілях. Серед додатків, розроблених спеціально для підготовки до ЗНО слід виокремити такі, як-от: ЗНО 2023. Англійська мова; ЗНО англійська мова; Просте ЗНО; ZNO English тощо.

**Висновки.** Як виявили ретельне вивчення й аналіз науково-методичної літератури з досліджуваної теми, успішне складання зовнішнього незалежного тестування вимагає від абітурієнта не лише володіння іноземною мовою на рівні впевненого користувача, а й певних якостей, які можна відпрацювати лише під час систематичних тренувань. До таких якостей належить контроль часу, концентрація уваги, вміння конструктивно керувати емоціями та вибудовувати чітку стратегію для різних типів і рівнів тестових завдань тощо. Відтак, під час підготовки до ЗНО необхідно працювати над формуванням умінь учнів щодо виконання тестових завдань; навичок самостійної та групової підготовки до виконання тестів шляхом застосування на уроках окремих форм інтерактивного навчання; адекватної самооцінки особистості, цілеспрямованості, впевненості у своїх знаннях.

#### **Використана література:**

1. Мартинюк А. П., Набокова І. Ю., Сverdлова І. О. Англійська мова. ЗНО 2021 : збірник тестових завдань. Харків : Видавничий дім Весна, 2020. 136 с.
2. Сурадейкіна, Т., Сапожник, І., Гнатковська, О. (2020). Відповідність письмових завдань у підручнику “Англійська мова (11-й рік Навчання, рівень стандарту)” М. А. Нерсисян та А. О. Піроженко програмі складання ЗНО з англійської мови. *Молодий вчений*, 9 (85), 222–227. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-48>
3. Безкоштовний курс підготовки до ЗНО з англійської мови. URL: <https://fatkin.school/course/pidgotovka-do-zno-online>
4. Готуємось до ЗНО з англійської разом з могилянцями. URL: [https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAUKMA+ZNO\\_Eng\\_101+2019\\_T3/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAUKMA+ZNO_Eng_101+2019_T3/about)

5. Демонстраційний мультитест 2023 року з англійської мови. URL : <https://zno.osvita.ua/english>
6. ЗНО англійська мова. Частина "Читання": завдання із вибором однієї відповіді. URL : <https://pidhotovkadozno.com/chytannya-z-anglijskoyi-movy-zno-v1>
7. Кашина Г. С. Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України. Курс лекцій : навч. посіб. Луцьк, 2010. 115 с.
8. Курс: Підготовка до ЗНО з англійської мови. URL : <http://zno.academia.in.ua/course/view.php?id=9>
9. Переваги групових занять – Підготовка до ЗНО. URL : <https://11-a.com.ua/all/other/perevagy-grupovyh-zanyat-pidgotovka-do-zno/>
10. Підготовка до ЗНО з англійської мови: поради, інструменти і методики. URL : <https://vseosvita.ua/news/pidhotovka-do-zno-z-anhliiskoi-movy-porady-instrumenty-i-metodyky-46182.html>
11. Чек-лист для підготовки до ЗНО з англійської мови. URL : <https://cambridge.ua/uk/blog/zno-checklist/>
12. Get 200. Exam preparation course for Ukraine. Book 1. M. Rosinska, L. Edwards, M. Mann, S. Taylore-Knowles. Macmillan, 2016. 168 p.
13. Sichivitsa L., Petrova L. Як підготувати учнів до написання тестів у форматі ЗНО: практичні поради екзаменаторів. *English*. 2016. № 17 (689). С. 32–35.
14. Skills: Reading. URL : <https://learnenglish.britishcouncil.org/skills/reading>

#### References:

1. Martyniuk A. P., Nabokova I. Y., Sverdlova I. O. Angliiska mova. ZNO 2021: zbirnyk testovykh zavdan [English. EIE 2021: collection of test tasks]. Kharkiv : vydavnychiy dim Vesna, 2020. 136 s. [in Ukrainian].
2. Sudoreikina, T., Sapozhnyk, I., Hnatkovska, O. (2020). Vidpovidnist pismovykh zavdan u pidruchnyku "Angliiska mova (11-y rik navchannia, riven sandartu)" M. A. Nersysian ta A. O. Pirozhenko prohrami skladannia ZNO z angliiskoi movy [Correspondence of the written tasks in the textbook "English (11th year of studying, standard level)" by M. A. Nersysian and A. O. Pirozhenko to the program of the external independent evaluation in the English language]. *Molodyi vchenyi*, 9 (85), 222–227. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-48> [in Ukrainian].
3. Bezkoshtovnyi kurs pidhotovky do ZNO z angliiskoi movy [Free course of preparation for EIE in the English language]. URL : <https://fatkin.school/course/pidgotovka-do-zno-online> [in Ukrainian].
4. Hotuiemos do ZNO z angliiskoi razom z mohyliantsiamy [Preparing for EIE in English with the lecturers of Kyiv-Mohyla Academy]. URL : [https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAUKMA+ZNO\\_Eng\\_101+2019\\_T3/about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAUKMA+ZNO_Eng_101+2019_T3/about) [in Ukrainian].
5. Demonstratsiinyi multyttest 2023 roku z angliiskoi movy [Demonstration multitest of 2023 in the English language]. URL : <https://zno.osvita.ua/english/>
6. ZNO angliiska mova. Chastyna "Chytannia": zavdannia iz vyborom odniei vidpovidi [EIE in the English language. Part "Reading": multiple choice]. URL : <https://pidhotovkadozno.com/chytannya-z-anglijskoyi-movy-zno-v1/> [in Ukrainian].
7. Kashyna H. S. Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia v osviti Ukrainy [External independent evaluation in the Ukrainian education]. Kurs lektsii: navch. posib. Lutsk, 2010. 115 s. [in Ukrainian].
8. Kurs: Pidhotovka do ZNO z angliiskoi movy [Course: Preparation for EIE in the English language]. URL : <http://zno.academia.in.ua/course/view.php?id=9> [in Ukrainian].
9. Perevahy hrupovykh zaniatt – Pidhotovka do ZNO [The benefits of group classes – Preparation for EIE in the English language]. URL : <https://11-a.com.ua/all/other/perevagy-grupovyh-zanyat-pidgotovka-do-zno/> [in Ukrainian].
10. Pidhotovka do ZNO z angliiskoi movy: porady, instrumenty i metodyky [Preparation for EIE in the English language: tips, tools and methods]. URL : <https://vseosvita.ua/news/pidhotovka-do-zno-z-anhliiskoi-movy-porady-instrumenty-i-metodyky-46182.html> [in Ukrainian].
11. Chek-lyst dlia pidhotovky do ZNO z angliiskoi movy [Checklist of preparation for EIE in the English language]. URL : <https://cambridge.ua/uk/blog/zno-checklist/> [in Ukrainian].
12. Get 200. Exam preparation course for Ukraine. Book 1. M. Rosinska, L. Edwards, M. Mann, S. Taylore-Knowles. Macmillan, 2016. 168 p.
13. Sichivitsa L., Petrova L. Yak pidhotuvaty uchniv do napysannia testiv u formati ZNO: praktychni porady ekzamenatoriv. [How to prepare students for doing tests in the EIE format: practical tips by examiners]: *English*. 2016. № 17 (689). S. 32–35. [in Ukrainian].
14. Skills: Reading. URL : <https://learnenglish.britishcouncil.org/skills/reading>

#### **Fanenshtel N., Hamretska H. The development of students' English reading skills within their preparation to external independent evaluation**

*As the title implies the article deals with the issue of external independent evaluation (EIE), which is crucial for improving public education, implementation of Ukraine's constitutional rights to equal access to quality education, and an effective measure against corruption. Since the development of countries largely depends on knowledge of the foreign languages, English is among the subjects of the external testing. The objects of control of external examinations in English are listening, reading, and writing skills, as well as lexical and grammatical aspects of foreign language communication. This article offers a solution to the problem of development students' English reading skills by suggesting effective reading strategies, activities, and recourses. The main purpose of the article is to describe how to apply some reading strategies into different reading tasks.*

*This paper, first of all, overviews literature regarding the development of the students' English language skills, which have been tested on the external independent evaluation. It further presents basic information on such reading strategies as skimming, scanning, and careful reading, paying special attention to applying these strategies into such reading tasks as: matching; multiple choice; missing sentence / gap-fill. The paper suggests organizing such activities within the reading strategies as: teacher-leading activity with the whole class, teacher-supervised individual activity; peer-learning activity; competition; testing; home tasks. It also gives a valuable information on possible ways of development students' English reading skills using text books, Internet resources, mobile applications etc.*

*The article summarizes the necessity of both language preparation and students' awareness of the types of reading tasks, the format and time restrictions of the test. The findings of the paper call for incorporation of the reading strategies in language training within secondary education. The article is of great help to the foreign language teachers and researches who work on examining, developing, and improving the strategies of EIE preparation.*

**Key words:** external independent evaluation, reading strategies, types of reading tasks, activity with the whole class, individual activity, Internet recourses.